

INFORMATIEKAART 2

Preventie kindermishandeling door scholen

Op deze informatiekaart vindt u informatie over de volgende onderwerpen:

- a. Wat kan de school betekenen voor het tegengaan van kindermishandeling?
- b. Wat kan de school doen aan algemene preventie?
- c. Wat kan de school doen voor kinderen die te maken hebben met mishandeling?
- d. Scholing, training en ondersteuning van onderwijspersoneel
- e. Wat kan de school doen om de onveiligheid zo snel mogelijk te stoppen?

Wat kan de school betekenen voor het tegengaan van kindermishandeling?

De school is voor kinderen die thuis te maken hebben met kindermishandeling of huiselijk geweld vaak een veilige plek. Een plaats waar zij zich op hun gemak kunnen voelen, plezier kunnen hebben en positieve relaties met anderen aan kunnen gaan. De school kan kinderen ook programma's en informatie bieden, waardoor kinderen leren dat kindermishandeling niet gewoon is en dat er mogelijkheden zijn om daar hulp bij te zoeken.

Sommige kinderen vinden op school iemand die zij zo vertrouwen dat ze hun verhaal vertellen, waarmee een last van hen afvalt en ze er minder alleen voor staan.

En de school is ook een plaats waar personen aanwezig zijn die iets kunnen doen om de kindermishandeling te signaleren en te stoppen. Leerkrachten zien vaak zo veel bij kinderen, omdat ze een groot deel van de dag op school doorbrengen en ook vele jaren achter elkaar. Vaak kent de school ook broertjes of zusjes. En de school heeft regelmatig contact met vrijwel alle ouders. De leerkracht kan in gesprek gaan met de ouders of overleggen met de intern begeleider en partners uit de jeugdhulp. Samen kunnen zij afwegen of en hoe hulp op gang gebracht kan worden en of een melding bij Veilig Thuis nodig is.

Lees de getuigenis van Zoë:

"Ik werd seksueel misbruikt door mijn vader. Dat heeft lang geduurd. Er was één juf op school die zei: 'Als er iets is Zoë, ik ben er, ik wil naar je luisteren en helpen waar ik kan'. Ik durfde niet direct naar haar toe te gaan, maar uiteindelijk maakte zij het verschil. Ze was ook geduldig en keek mij recht in mijn ogen."

Wat kan de school doen aan algemene preventie?

Preventie van kindermishandeling ligt primair in de gezinssituatie, in het ondersteunen van ouders bij het positief opvoeden van hun kinderen. Daarvoor is een scala aan voorlichtingsprogramma's en cursussen beschikbaar. Hoe vroeger ouders die dat nodig hebben ondersteuning krijgen bij de opvoeding, hoe kleiner de kans dat opvoedingsonmacht omslaat in kindermishandeling. De school kan hier een rol in vervullen door ouders de weg te wijzen naar dergelijke preventieve activiteiten. Wanneer in de school een schoolmaatschappelijk werker of jeugd- en gezinswerker uit het wijkteam werkzaam is kan deze een belangrijke rol vervullen in het snel inzetten van passende ondersteuning.

De school heeft verder vooral een taak ten opzichte van de leerlingen. Het basisonderwijs moet vanuit haar wettelijke taak onder meer werken aan de volgende kerndoelen:

1. De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.
2. De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.

In (de onderbouw van) het voortgezet onderwijs moet gewerkt worden aan het volgende doel:

1. De leerling leert over zorg en leert zorgen voor zichzelf, anderen en zijn omgeving, en hoe hij de veiligheid van zichzelf en anderen in verschillende leefsituaties (wonen, leren, werken, uitgaan, verkeer) positief kan beïnvloeden.

Deze kerndoelen worden niet aangeboden in één apart vak, maar maken onderdeel uit van het integrale aanbod van scholen.

Specifiek met betrekking tot kindermishandeling kunnen scholen vooral een belangrijke preventieve rol spelen in het voorlichten van kinderen over kindermishandeling en de hulpmogelijkheden daarvoor. Daarnaast in het trainen van leerlingen in weerbaarheid.

Voorlichting

Het ligt voor de hand om kinderen via de school te bereiken met een voorlichtingsprogramma over kindermishandeling. Via basisscholen worden immers alle kinderen van 4 tot 12 jaar in bereikt. Daarnaast is de school meestal een vertrouwde plek

voor kinderen. Dit geven kinderen zelf ook aan: ze vinden de school, de meeste geëigende plek om te praten over kindermishandeling.

Er zijn diverse voorlichtingsprogramma's beschikbaar (o.a. bij onderwijsadviesbureaus, de GGD en andere organisaties). Door deze programma's kunnen kinderen leren dat ze zich er niet voor hoeven te schamen, dat het meer kinderen overkomt, dat ze erover mogen praten met anderen, wat hun rechten zijn, waar ze hulp kunnen vinden, enz.

Een goed voorlichtingsprogramma over kindermishandeling:

- Leert kinderen wat kindermishandeling is. Kinderen leren onder meer dat verwaarlozing, seksueel misbruik en getuige zijn van huiselijk geweld óók vormen zijn van kindermishandeling;
- Leert kinderen hoe ze kindermishandeling kunnen (h)erkennen;
- Leert kinderen dat mishandeling vaak veroorzaakt wordt door een opeenstapeling van problemen bij ouders en dat kinderen nooit zelf schuldig zijn;
- Leert kinderen vaardigheden: hoe je moet reageren als je te maken krijgt met (pogingen tot) misbruik of mishandeling. Kinderen wordt vooral geleerd aan wie zij kunnen vertellen wat er is gebeurd;
- Betreft - naast de kinderen - óók ouders en leerkrachten;
- Legt de nadruk op het zoeken naar hulp en minder op vergroten van de (fysieke/verbale) weerbaarheid van kinderen om weerstand te bieden tegen de kindermishandeling of het misbruik. Onderzoek toont aan dat dit de situatie voor kinderen juist kan verergeren.

Een bekend programma is dat van **Het Klokhuis**. Het programma richt zich op het bespreekbaar maken en het taboe doorbreken rond dit beladen onderwerp. Kinderen die mishandeld worden, zwijgen er vaak over uit angst voor de reactie van hun ouders en hun omgeving. Toch is erover praten de eerste stap naar een beter leven.

In vier afleveringen komen slachtoffers, ouders, kinderen, leerkrachten, hulpverleners en omstanders aan het woord. Zij vertellen openlijk over dit moeilijke thema en laten zien wat je kunt doen als slachtoffer of omstander. Het Klokhuis wil alle dringende vragen over kindermishandeling bespreekbaar maken, zoals

1. Hoe [herken](#) je kindermishandeling en wat [als je twijfelt?](#)
2. [Hoe bied je hulp](#) aan een kind – en aan de ouders – als er sprake is van kindermishandeling?
3. [Waarom mishandelen sommige ouders](#) hun kinderen eigenlijk?
4. [Wat gebeurt er](#) precies met een gezin als het er een melding wordt gemaakt?
5. Welke hulp krijgen ouders en kinderen en [hoe werkt die hulp?](#)

De serie is te vinden op: <https://kindermishandeling.hetklokhuis.nl/voor-scholen/waarom-dit-project/>

Een ander voorbeeld zijn de instrumenten, die gemaakt zijn voor PO- en VO-scholen in Rotterdam.

Instrumenten voor het basisonderwijs:

1. Film en lesplan Kindermishandeling
2. Voorleesboek onderbouw en lesbrief
3. Quiz kindermishandeling basisonderwijs
4. Kleurkaarten en poster

Instrumenten voor het voortgezet onderwijs:

5. Quiz kindermishandeling basisonderwijs
6. Kleurkaarten en poster voortgezet onderwijs

De materialen kun je hier vinden: <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/kindermishandeling/>

Vergroten weerbaarheid

Ook voor het versterken van de sociale vaardigheden en weerbaarheid zijn er verschillende programma's beschikbaar voor het onderwijs, soms in samenwerking met welzijns- of hulpverleningsorganisaties of professionele trainers.

Bekende voorbeelden zijn:

- 'Maretje Kessels': een lesprogramma gericht op de fysieke en mentale weerbaarheid van leerlingen in groep 7 en 8 van het basisonderwijs. Onderzoek toonde positieve effecten op de weerbaarheid van de kinderen.
- 'Rots en Water', een lessenserie gericht op weerbaarheid en sociale competenties voor leerlingen in basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs. Onderzoek laat positieve effecten zien op weerbaarheid en zelfvertrouwen.
- "Kanjertaining": de Kanjertraining is er voor kinderen die sociaal minder handig zijn, verlegen, afhankelijk, agressief, et cetera. De Kanjertrainingen hebben een grote preventieve en curatieve kracht. Voor leerkrachten zijn er de Kanjerboeken met concrete handleidingen.

Wat is het effect?

Uit onderzoek blijkt dat kinderen die goede voorlichtingsprogramma's of weerbaarheidstrainingen volgen, niet minder mishandeld worden. Wél vertellen deze kinderen er vaker over, leggen zij de 'schuld' van de mishandeling minder bij zichzelf

en zoeken zij vaker de hulp van volwassenen. Kinderen die goede voorlichtingsprogramma's volgen weten jaren later nog steeds wat kindermishandeling is en hoe ze zichzelf kunnen beschermen. Dit geldt vooral voor (school)programma's waarbij geoefend wordt met vaardigheden en programma's die gericht zijn op kinderen én ouders of kinderen én leerkrachten.

Voorlichting (op school) is een effectieve manier om kinderen te informeren over de wet geweldloos opvoeden en bij wie zij terecht kunnen voor advies of hulp. Onderzoek toont aan dat kinderen hierdoor niet alleen vaker contact opnemen met instanties, maar ook thuis vaker met hun ouders over geweldloos opvoeden praten. Door goede voorlichting leren kinderen mishandeling herkennen en ze leren wat ze zelf kunnen doen, zoals erover praten met een voor hen vertrouwd voelende volwassene of de kindertelefoon. Praten over kindermishandeling helpt, zo zeggen kinderen zelf.

Wat kan de school doen voor leerlingen die te maken hebben met mishandeling?

Beschermende factoren bij kindermishandeling zijn: zelfwaardering, veerkracht, bovengemiddelde intelligentie en goede interpersoonlijke vaardigheden. De school kan het kind helpen deze factoren bij zichzelf te versterken, bijvoorbeeld met specifieke trainingen of gerichte werkvormen.

Beschermend kan zeker ook zijn dat het kind steun ervaart. Deze steun kan er zijn vanuit de directe omgeving; een broer/zus, een vriend(in), een ouder, een grootouder, maar ook een leerkracht op school. De steun van een leerkracht en/of de hulp van een hulpverlener die het opneemt voor het lot van het kind en vanuit zijn positie poogt te helpen kan een wezenlijk verschil maken.

Mishandelde kinderen zoeken uit zichzelf meestal geen hulp. Het aantal mishandelde kinderen dat uit zichzelf hulp zoekt én vindt is helaas gering. Uit recent representatief onderzoek onder jongeren door de Jongeren Taskforce Kindermishandeling en NJR, blijkt dat 40 procent van de jongeren niet weet bij welke organisatie zij hulp kunnen vragen als ze mishandeld worden. Daarbij geeft een groot deel aan dat zij het liefst via themalessen op school geïnformeerd zouden willen worden over kindermishandeling (40 procent). Daarna volgen TV-programma's (35%), internet (17%), sociale media (17%), folders (16%), televisiespots (14%) en games (4%). Slechts 19% van de jongeren zegt dat er ooit op school aandacht is besteed aan kindermishandeling.

Er zijn verschillende redenen waarom mishandelde kinderen uit zichzelf vaak geen hulp zoeken:

- Kinderen (h)erkennen hun situatie niet als 'kindermishandeling'. Ze ervaren de eigen gezinssituatie, vaak tot ver in de basisschoolleeftijd, als vanzelfsprekend, ongeacht de problemen die er zijn. Bovendien weten veel kinderen niet dat verwaarlozing en getuige zijn van huiselijk geweld ook vormen van mishandeling zijn.
- Mishandelde kinderen zijn doorgaans loyaal aan hun ouder(s) en kunnen het gevoel hebben hen te verraden of kwijt te raken door erover te praten.
- Mishandelde kinderen zijn vaak bang voor de gevolgen van het onthullen van hun ervaringen. Daarbij spelen (soms irreële) verwachtingen een rol, zoals de angst van kinderen dat zij weggehaald worden bij hun ouders of dat de ouders opgepakt worden door de politie.
- Kinderen die mishandeld worden weten vaak niet dat er hulp mogelijk is en waar deze te vinden is. Ze zijn vaak bang dat hun verhaal niet wordt geloofd. Ze schamen zich, voelen zich schuldig of verwachten dat een ouder/professional hun verhaal niet serieus neemt.
- Sommige mishandelde kinderen hebben eerder een slechte ervaring gehad met het vertellen van hun verhaal, zodat ze een hoge drempel ervaren dat nogmaals te doen.
- Als gevolg van een lichamelijke of verstandelijke beperking, zijn sommige mishandelde kinderen niet (of minder) in staat om met behulp van talige communicatie uit te drukken wat er aan de hand is.

Een voorbeeld is het programma **Handle with Care**, dat onder meer op alle basisscholen in Heerlen en scholen in Wageningen wordt aangeboden. Met de Handle with Care-pilot kunnen kinderen in een huiselijk geweld-situatie beter worden opgevangen. De pilot houdt in dat de politie de school inlicht over de betrokken kinderen als zij vanwege huiselijk geweld ergens thuis moeten ingrijpen. Zo'n gebeurtenis heeft grote impact op het gezin. Vanwege de privacywetgeving neemt de politie normaal gesproken geen contact op hierover met anderen. Maar binnen de Handle with Care-pilot gebeurt dat nadrukkelijk wel, juist vanuit het belang van de kinderen. Met deze informatie kunnen leerkrachten de leerlingen die dit meemaken, beter opvangen. Handle with Care is gestart op initiatief van Augeo Foundation, dat in Engeland zag dat deze aanpak succesvol is. Het ministerie van Justitie en Veiligheid denkt hierin mee. Bekijk het filmpje waarin de pilot wordt toegelicht via: <http://bit.ly/2BDHpV1>

Scholing, training en ondersteuning van onderwijspersoneel

Uit onderzoek blijkt dat leerkrachten, die een training hebben gevolgd in het signaleren en aanpakken van kindermishandeling eerder en beter signaleren, waarmee sneller gehandeld kan worden.

Schoolbesturen zijn ook verplicht om hun personeel scholing te bieden, waarmee zij voldoende zijn toegerust om te kunnen werken met de meldcode. Dat betekent dus ook dat het personeel in staat moet zijn om kindermishandeling te signaleren, daarover met de leerling en/of de ouder(s) te kunnen praten. En de school moet voldoende deskundige ondersteuning uit de hulpverlening dichtbij beschikbaar hebben om de school hierbij te ondersteunen.

Effectieve nascholing gericht op de aanpak van kindermishandeling bevat, zo blijkt onder meer uit internationaal onderzoek, tenminste de volgende elementen bevat:

Kennis over:

- prevalentie van kindermishandeling;
- verschillende vormen van kindermishandeling;
- oorzaken en gevolgen van kindermishandeling;
- de stappen van een Meldcode;
- organisaties waarbij advies gevraagd kan worden of gemeld;
- juridische aspecten, zoals het (doorbreken van) het beroepsgeheim.

Houding:

- Aandacht voor weerstanden en dilemma's die een professional kan ervaren. Voorbeelden zijn de gedachte dat kindermishandeling aanpakken de taak is van andere professionals of de angst voor agressie van ouders.
- Een goede training leert professionals ook om te gaan met het gegeven dat kindermishandeling een normatief aspect heeft. Namelijk dat niet iedereen hetzelfde verstaat onder een begrip als verwaarlozing of mishandeling.

Vaardigheden:

- Oefenen met het handelen volgens een bij de beroepsgroep en organisatie passende Meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld. Dit gebeurt bij voorkeur aan de hand van voor de professional herkenbare casuïstiek.
- Aandacht voor communicatieve vaardigheden. Veel professionals vinden het moeilijk hun zorgen over opvoedsituaties te bespreken met ouders, kinderen of collega's.

Een goed voorbeeld van zo'n programma zijn de e-learningmodules van Augeo voor leerkrachten en intern begeleiders in het PO en docenten, mentoren en zorgcoördinatoren in het VO. Zie: <https://www.augeo.nl/augeoacademy/cursusaanbod>

Een ander voorbeeld zijn de trainingen van Safe You Safe Me, die handvatten bieden voor een positieve en brede aanpak van kindermishandeling, samen met leerlingen en ouders. Zie: <https://www.veiligheid.nl/kinderen-professionals/scholen/systm>

Voor het omgaan met mishandelde kinderen op school zouden leerkrachten bij voorkeur ook gerichte handelingsadviezen moeten ontvangen vanuit de jeugdhulp voor het omgaan met en steunen van het mishandelde kind en aandachtspunten voor het volgen van haar/zijn ontwikkeling. De school heeft immers ook na een melding of het in gang zetten van hulp nog dagelijks met de leerling te maken.

Daarnaast zou er ook een aanbod aan psycho-educatie moeten zijn voor onderwijsprofessionals. Psycho-educatie is gericht op het vergroten van kennis en begrip, het leren omgaan met en steunen van het mishandelde kind en de ouders en het vergroten van de eigen kracht.

Wat kan de school doen om de onveiligheid zo snel mogelijk te stoppen?

Preventie is ook: er zo vroeg mogelijk bij zijn om de kindermishandeling zo snel mogelijk te stoppen. Daarmee kan verergering van de problematiek en de impact ervan op het kind (en gezin) zo veel mogelijk beperkt worden.

Om de onveiligheid voor het kind zo snel mogelijk te stoppen is het van groot belang dat de school zo vroegtijdig mogelijk signalen van kindermishandeling ziet en vervolgens via de stappen van de meldcode handelt.

Dat is nog niet zo eenvoudig. Er zijn tal van belemmeringen om die signalen echt te (durven) zien en er ook iets mee te doen. Een leerkracht is geen hulpverlener. Daarom is het belangrijk dat de leerkracht bij een vermoeden van kindermishandeling de signalen kan delen met een collega, de IB'er of zorgcoördinator of de aandachtsfunctionaris. En dat de school vervolgens haar partners uit de zorg kan betrekken om samen af te wegen en te beslissen over melden bij Veilig Thuis en eventueel hulp organiseren. Zie hiervoor de [brochure 'Kindermishandeling zien en samen aanpakken'](#) en de [Informatiekaart 'Signaleren van kindermishandeling door scholen'](#).

Als er sprake is van kindermishandeling en de school en de jeugdhulp gaan hierover met ouders in gesprek, dan staan die hier vaak voor open. Ouders willen zelf eigenlijk vrijwel altijd dat de mishandeling stopt. De meeste ouders zijn daarom blij met hulp. Ze krijgen tips en advies hoe ze met hun problemen kunnen omgaan. Er is verschillende hulp mogelijk, bijvoorbeeld hulp bij het opvoeden of bij het omgaan met geld. Als ouders hulp krijgen met het oplossen van hun problemen, stopt ook bijna altijd de mishandeling.